

Cionista gyermekotthonok

Frankl Judit

Epizódok életem egy szakaszából

1934-ben születtem Budapesten, Óbudán, középosztálybeli zsidó családban. Édesapám orvos volt, fogorvosi munkáját Édesanyám asszisztensként segítette.

Emlékszem, szép kora nyári vasárnap volt, kellemes kirándulást tettünk a budai hegyekbe a szokásos társaságunkkal. Hazafelé menet a nyitott ablakokból kihallatszott a rádióbemondó hangja: Magyarország belépett a háborúba. A felnőttek megdöbbenve hallgatták, mi gyerekek irtózatossá félelmet láttunk szüleink szemében. És elkezdődtek a szörnyűségek. Édesapámat kétszer → SAS-behívóval – azonnali jelentkezési kötelezettséggel – → munkaszolgálatra vitték. Néhány hónap után hazaengedték. 1942 nyár elején frontszolgálatra rendelték, a 101/27-es, kizárólag orvosokból álló büntető munkásszázadba. (Retorzióknak szánták, az Orvosi Kamara által biztosított frontszolgálat alól való mentesítésük miatt. A kedvezményt megvonták. Ennek az intézkedésnek, a zsidó orvosoknak több mint a fele esett áldozatául.)

Mindig emlékezni fogok az utolsó találkozásunkra. Bevagonírozásuk (1942. június 4.) előtt lehetőséget kaptunk rövid személyes találkozásra. Helyszíne Monoron a futballpálya volt. Hajnalban keltünk. Vonaton utaztunk Monorra, az állomástól kb. 2-3 kilométerre lévő találkahelyre. Forró nyári nap volt, sehol egy kis árnyék, nagyon elfáradtam, fájt a lábam és rettenetesen nyugós voltam. A fűben ülve a tűző napon, órákon keresztül vártunk, míg végre megérkezett a csapat. Katonaruhában sárga karszalaggal. Mindenki sírt, jajveszékelt, szörnyű hangzavar volt, mindenhol zokogás hallatszott. Azután elvezényelték őket. Akkor, 7 éves koromban láttam utoljára. Két és fél éves frontszolgálat után (1944 novemberében) visszahozták Budapestre. Csak annyi lehetőséget kapott, hogy katonai kíséret mellett találkozzon a családjával, de minket nem talált meg, mert akkorra Óbudát már zsidótlanították. Aztán egyenesen a téglagyárba vitték, és onnan Buchenwaldba. 1944. december 25-én lajstromba vették: Dr. Frankl János 1899, Budapest an: Steinberger Etel. Zsidó, orvos, magyar, politikai. Egy szám: 45103 maradt csak és az elmosódott emlékek.

Közben az iskolában mi gyerekek éltük a megszokott életünket, tanultunk, játszottunk az iskola udvarán és a közeli templom kertjében. A zsidóüldözés és a légitámadások megkeserítették életünket. Majdnem mindenkinek elvitték az édesapját munkaszolgálatra, a férfi tanítóinkkal: Weisz Bélával és Vándor Andorral együtt.

Szomorú esemény közvetlenül érintette osztályunkat. Pollacsek Sanyi családjával Kárpátukrajnából menekült Budapestre. Sok kistestvére volt, csupa kisfiú, mint az orgonasípok. Nagyon szegények voltak a templomudvarban egy kamrából összetakolt lakásban húzták meg magukat. Sanyi okos, szorgalmas, jó tanuló volt. Egyszer csak eltűnt az egész család. Nem tudtunk róluk semmit. A háború után derült ki, hogy mivel nem voltak magyar állampolgárok, kitoloncolták őket és elvitték Treblinkába, ahova sohasem érkeztek meg, mert útközben a vonaton mindenkit elgázosítottak.

A zsidó iskolában vasárnap is volt tanítás, a szombati szünnapon templomi istentiszteletre kellett mennünk. Egyik vasárnap reggel iskolába menet, kb. 10 perces utam közepe táján a Perc utca és Mókus utca keresztezésében egy házból suhancok kövekkel dobáltak meg. Ez többször megismétlődött. Félttem arra menni. Amikor a többiekkel összefogtunk, együtt mentünk, nagyobb biztonságban éreztük magunkat.

1944. március 19.-én a németek megszállták Magyarországot, április 5-én bezárták az összes zsidó iskolát, kiadva a végbizonyítványt. Ettől a naptól kezdve megkülönböztetésül sárga csillagot kellett viselnünk. November 4-én összeszedték Óbudán az összes zsidót és gyors menetben hajtottak minket nyilas suhancok Pestre. Kis hátizsákkal a hátamon, karomon a legkedvesebb babámmal, Anyu kezét fogva igyekeztem lépést tartani a csoporttal. 1945. január 18-án megtörtént a csoda, a Vörös Hadsereg katonái felszabadították a → budapesti gettót. Boldogan ölelkeztünk össze, a Nagymama, Anyukám és én: Élünk és újra együtt vagyunk!

Buda felszabadulása után hazamentünk Óbudára. A ház állt, a lakás is épen maradt, de teljesen kifosztva üresen „várt” minket. Nagymamám szomorúan mondogatta: „Mindünket elvitték, még egy rongyoszsákot sem hagytak.” (A rongyoszsákban a ruhák varrásakor megmaradt szövet darabokat tartották, elszakadt, kopott ruhák javításához.) Új életünk megkezdéséhez nagyon sok segítséget kaptunk a Jointtól. Támogatásuk nélkül létezni sem tudtunk volna. Kaptunk élelmiszert, ruhaneműt és konyhai felszerelést is. Ma is őrzök egy összeégett, horpadt alumínium serpenyőt emlékül.

A legnagyobb segítség az volt, hogy egy beutalót kaptam ► Szegedre a Szőregi út 80-ba, Joint által finanszírozott, a cionista → Makkabi hacair által működtetett gyerekotthonba. Mikor odaértem egy hatalmas sárga ház fogadott. Körülötte ugráló, éneklő gyerekekkel. Sokat köszönhetek az otthonban folyó cionista nevelésnek. Elkényeztetett, nyafogós egyke kislányból közösségi embert próbáltak faragni, ami csak többé-kevésbé sikerült. Mégis, ennek a nevelésnek

kedvező hatása végigkísért egész életemben. Megtanultam, hogy nincs csak én, helyette mi vagyunk, nincs enyém, csak mienk. Még személyes ruhánk sem volt. Pénteken délután leadtuk a szennyest a sutafiában (ruharaktár), és megkaptuk a soron lévő tisztát. Hiába akartam egy másikat, szebbet nem lehetett. Teljesítményünket is közösen, → kvucánként (csoportonként) értékelték. Akkor, ott ez a módszer célravezető és hasznos volt.

Szegeden viszonylag jó volt az élet. Volt ennivalónk, ha nem is bőségesen. Sokat játszottunk, énekeltünk, táncoltunk. Vezetőink 18-20 éves fiúk és lányok igyekeztek feledtetni velünk az átélt borzalmakat és hozzátartozóink elvesztését. Dolgoztunk a ház körül, a veteményes kertben. Ástunk, ültettünk, kapáltunk, öntöztünk, örültünk a termés betakarításának, még a krumpliszedést sem utáltuk nagyon. → Ivritül tanultunk, és komolyan felkészítettek fizikailag és lelkileg az → alijázásra.

Egy kicsi történet a véletlenek szerepéről életünk alakulásában. Anyukám egészségügyi nővérként néhány hónapig az otthonban dolgozott. Nagymamám hetente hosszú levélben számolt be az óbudai eseményekről. Egyik levelében megemlítette, találkozott egy fiatalasszonnyal, aki most jött haza a lágerből, és sírva panaszkodott nem találja a kisfiát, azt sem tudja él-e még. Anyukám emlékezett, van az otthonban egy óbudai kisfiú, aki állandóan sír a szülei elvesztése miatt. Neve szerepelt a két héten belül induló alijázó csoportban. Találkozásukkor feledhetetlen boldogság sugárzott mindkettőjük arcán. Elgondolni is borzasztó, mi lett volna, ha a fiú kivándorol. Soha sem tudták volna meg, hogy mindketten élnek, csak a világnak egy másik részén.

Nem járhattunk iskolába, mert nagyon messze volt, 7-8 km-t kellett volna naponta gyalogolnunk. Meleg ruhában sem bővelkedtünk. Az iskolába járást nem hiányoltuk, de az év végi vizsga gondolata nyomasztott.

Fűtőanyag hiány miatt egy istállót átrendeztek és telerakták emeletes ágyakkal. Ott aludt az összes gyerek, egymáshoz bújva, melegítve egymást, mint a kis állatkölykök. Reggelente vaságyunk lécein megjelentek a jégcsapok, mulatságosnak tartottuk, sokat nevettünk ezen.

Egy kellemetlen időszak emlékét is fel kell elevenítenem. 1945. október 4-én bárányhimlős lettem. Azonnal az elkülönítőbe küldtek, érthetően, a járvány elkerülése érdekében. A betegszoba egy kis, kb. 15 négyzetméteres különálló ház volt, két kis szobával, WC-vel. Ott feküdtem, betegen, lázasan, 11 évesen, teljesen egyedül három hétig. Jó esetben behozták az ennivalót a szobába, máskor az ablakon adták csak be. 2-3 naponta kisalakozták a kályhát, befűtöttek és odarakták a tüzelőt. Ennyi volt a kapcsolatom a világgal. Úgy éreztem magam, mint egy büntetésben lévő rab a magánzárákában. Október 24-én kitarult az ajtó, mehettem fürdeni és újra szabad voltam.

1946 tavaszán sikerült elintézni, felkerültem Pestre. A ► Délibáb utca 26-ban egy csodálatos villában volt a gyerekotthon. A vezetés, a programok, a foglalkozások hasonlítottak szegedi életünkhöz. Iskolába a → Tarbut Héber Gimnáziumba jártunk a Röck Szilárd utca 26-ba, a Rabbiképző Intézet épületébe. Reggelente korán indultunk, mégis sokszor elkéstünk, át kellett szállnunk a Körúton. Sokszor lógtunk a villamos lépcsőjén, vagy „tujáztunk”, mert a kocsiba a sok utazni vágyó ember nem fért be.

A tanítás két nyelven ivritül és magyarul folyt, kiváló tanárok tanítottak. Az ókori történelmet Hahn István ismertette meg velünk ivritül. Szigorú megkeseredett ember volt, családját elpusztították. Sokszor iratot ivritül dolgozatot, de magyarul is kérte a szöveget, mert gyenge ivrit tudásunk miatt nem mindig lehetett tudni mit is akartunk elmondani. Híres történész professzor, akadémikus lett.

Kémiát Székely György tanította, sármos, jóképű fiatalember volt, a lányok mind beleszerettek. Velem a kémiát szeretette meg, olyannyira, hogy élethivatásomnak választottam. A későbbiekben vegyészmérnöki oklevelet majd a kémiai tudományok kandidátusa címet kaptam ezen a szakterületen. Egyszer még találkoztunk, megjelentésemre Székely tanár úr volt az érettségi bizottság elnöke, amikor vizsgáztam.

Magyart tanított és osztályfőnökünk is volt Lux Lászlóné Opmann Ilona. Ő is hatással volt további tanulásomra. Miután az iskolákat, ahova jártam egymás után államosították, bezárták: 1948-ban a Délibáb utcai cionista otthont, utána a Tarbut gimnáziumot (amit akkor már Goldziher Ignác Gimnáziumnak neveztek), majd a Zsidó Gimnázium tagozatát; kérdés volt: hol tanuljak tovább? A Teleki Blanka Gimnáziumot választottam, mert akkor ott Opmann tanárnő volt az igazgató.

Amikor az akkori Vígszínház műsorára tűzte Čapek: *A rovarok életéről* című színművét 1947-ben vagy 1948-ban két vasárnap délelőtti előadást tartottak. A szereplőket gyerekotthonokban élő növendékekből választották. Hogy mi, árvaházi gyerekek, szörnyű emlékekkel a hátunk mögött, valódi színházban, felnőtt közönség előtt, hivatásos rendező, és színházi személyzet közreműködésével szerepelhetünk, csodálatos érzés volt. A próbák hangulata megkapó volt, igaz sokat kellett dolgozni, tanulni, míg összeállt az előadás. Újdonságot és különleges elfoglaltságot adott nekünk. Az előadástól nagyon féltünk, lámpalázunk volt. De a siker, a sok taps... megérte.

A fellépők közül csak Riemer Rafi (Gyuri) neve ugrik be ennyi év után, aki a galacsin hajtó bogarat alakította, és szorgalmasan görgetett egy nagy gömböt a színpadon oda-vissza. Én a tiszavirágok (kérészek) csoportjában táncoltam, meg volt egy kis szövegem, még emlékszem is rá, de ez most nem érdekes. Remélem, jelentkezik valaki, aki szintén szerepelt a darabban!

Még egy történet egy osztálytársról és a véletlen szerepéről. Kb. 10 évvel ezelőtt megkértek segítsek egy, Izraelben élő magyar származású asszonynak, megtalálni

osztálytársait, emlékeit. Az óbudai zsidó elemibe járt a Zichy utcába abban az időben, amikor én is ott tanultam. Neve először nem mondott semmit, később kiderült, hogy Weisz Magdáról van szó, akivel egy osztályba jártunk, és jó barátnök voltunk. A háború után már nem hallottam róla, azt gondoltam Ő is az áldozatok között van. De él! A vézskorszakot a ► Zoltán utca 6-ban egy gyerekotthonban élte át. Szülei nem jöttek vissza, lakásukat kirabolták, nem maradt semmijük. 12 évesen teljesen egyedül nekivágott a világnak, alijázott. Azóta hallani sem akart Magyarországról, megszólalni sem akart magyarul. Egy → kibucban él a férjével, három gyereke és sok unokája van.

Sok-sok év után, egy ismerőse rábeszélésére mégis eljött Magyarországra. Találkozásunk megrázó és örömteli volt. Egymás szavába vágva tettük fel a kérdéseket és a válaszokat. Emlékszel? ... Emlékszel? „Anyukád mindig finom uzsonnával várt”. „Sokat játszottunk nálatok az udvaron, csudi jó volt”, stb., stb. Megismertem a családját, sokszor jött Magyarországra. Az itt töltött idő nagy részében együtt voltunk, mint régi-új barátnök.